

10. Миллер Л. Психологическое благополучие как адаптационный потенциал личности студентов в отдаленный период времени после психотравматического события. URL: <http://psyjournal.ru/j8p/pap.php?id=100040007>.

11. Панина Е. Взаимосвязь суверенности психологического пространства и субъективного благополучия личности: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Красноярск, 2006. 187 с.

12. Тарабрина Н., Быховец Ю., Казынова Н. Специфика психологического благополучия в группах респондентов с различной интенсивностью переживания террористической угрозы. Психологические исследования. 2012. № 2(22). С. 34–44.

13. Фесенко П. Осмысленность жизни и психологическое благополучие личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Москва, 2005. 35 с.

14. Хащенко В. Модель субъективного экономического благополучия. Психологический журнал. 2005. Т. 26. № 3. С. 38–50.

15. Шамионов Р. Психология субъективного благополучия личности. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2004. 180 с.

16. Ширяева О. Психологическое благополучие личности в экстремальных условиях жизнедеятельности: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Петропавловск-Камчатский, 2008. 254 с.

УДК 373.2.015.311

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ

Корінна Г.О., к. пед. н.,
старший викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті представлений теоретичний аналіз вивчення питання значення та ролі спілкування у формуванні особистості дитини дошкільного віку. Проаналізовано особливості спілкування дітей із дорослими й охарактеризовано чотири форми спілкування: ситуативно-особистісну, ситуативно-ділову, позаситуативно-пізнавальну, позаситуативно-особистісну. Акцентовано увагу на тому, що названі форми спілкування впливають не лише на психічний розвиток дитини, а й на формування її як особистості. Вагоме місце в статті посідає аналіз значення спілкування дітей з однолітками, визначення мотивів такого спілкування.

Ключові слова: дитина, дошкільне дитинство, особистість, формування особистості, спілкування, форми спілкування, дорослі, однолітки.

В статье представлен теоретический анализ изучения вопроса значения и роли общения в формировании личности ребенка дошкольного возраста. Проанализированы особенности общения детей с взрослыми и охарактеризованы четыре формы общения: ситуативно-личностное, ситуативно-деловое, внеситуативно-познавательное, внеситуативно-личностное. Акцентируется внимание на том, что названные формы общения влияют не только на психическое развитие ребенка, но и на формирование его как личности. Важное место в статье занимает анализ значения общения детей со сверстниками, определение мотивов такого общения.

Ключевые слова: ребенок, дошкольное детство, формирование личности, общение, формы общения, взрослые, ровесники.

Korinna H.O. SIGNIFICANCE AND ROLE OF COMMUNICATION IN FORMATION OF PERSONALITY OF CHILD IN PRIMARY DEATH

The article is devoted to the theoretical analysis of research of the significance and the role of communication in the personality formation of a preschool child. The author analyzes the peculiarities of communicating children with adults and describes four forms of communication: situational-personal, situational-business, non-occupational-cognitive, non-occupational-personal. The emphasis is placed on the fact that these forms of communication affect not only the mental development of the child, but also the formation of it as a person. An important place in the article is the analysis of the significance of communication between children and peers, determining the motives of such communication.

Key words: child, preschool childhood, personality, personality formation, communication, forms of communication, adults, peers.

Постановка проблеми. Спілкування є однією із центральних проблем, крізь призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного,

лідерства й керівництва, згуртованості і конфліктності, міжособистісних взаємин та ін. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії

[8, с. 7] та має велике значення у формуванні людської психіки, інтелекту, у розвитку і становленні її культурної поведінки. Завдяки спілкуванню людина розширює загальний світогляд, мислення, сприймання, розвивається як особистість. Ставлення та стосунки, які наповнюють спілкування, надають йому єдності, певного емоційного забарвлення. Є безліч тем для спілкування людей. Чим більше їх, чим ширше коло спілкування особистості, тим багатша сама особистість, оскільки в процесі спілкування відбувається моральне й інтелектуальне збагачення людини, виявляються симпатії й антипатії, розкривається справжня значущість однієї людини для іншої [6, с. 8].

Не винятком є значення та роль спілкування в житті дитини дошкільного віку. Адже розвиток особистості дошкільника відбувається не лише під впливом різних соціальних інститутів, а й у процесі спілкування з оточенням – з дорослими й однолітками. На думку А. Богуш та Н. Гавриш, «спілкування як діяльність має особливе значення, яке не зводиться до інших життєвих потреб дитини. Потреба у спілкуванні не природжена. Вона виникає, формується і функціонує в процесі безпосередньої взаємодії дитини з дорослими, які її оточують» [1, с. 82].

Спілкування з дорослими й однолітками дає можливість дитині засвоювати еталони соціальних норм поведінки. Дитина в певних життєвих ситуаціях стикається з необхідністю узгодити свою поведінку з моральними нормами і вимогами. Тому важливими моментами в моральному розвитку дитини стають знання норм спілкування і розуміння їхніх цінності і необхідності. Якщо дитина до школи має розвинуте почуття відповідальності за саму себе, за свою поведінку, то із цим почуттям відповідальності вона прийде у свій клас [12, с. 327].

Зважаючи на це, проблема спілкування належить до найважливіших для дитини дошкільного віку сфер життєдіяльності. Усі психологи єдині у визнанні значення спілкування у формуванні особистості в дитячому віці. Цей період досить важливий для формування основних структурних компонентів особистості. Від того, як буде складатися спілкування між батьками та дитиною дошкільного віку з моменту її народження, залежить формування майбутньої особистості. Воно забезпечує залучення дитини до суспільно-історичного досвіду людства. Дитина реалізує потенційну можливість стати людиною в процесі спілкування з оточенням, живими носіями соціального досвіду. Організація спілкування, достатнього за кількістю й адекватного

за змістом, є важливою умовою сучасного розвитку і нормального перебігу процесу соціалізації дітей у будь-якому віковому періоді [2].

Отже, створення атмосфери доброзичливості та радості є умовою оптимізації спілкування дітей дошкільного віку, яка впливає не лише на всебічний та гармонійний розвиток дитини, а й на формування її особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із розширенням мережі наукових центрів в Україні збільшилася кількість науковців і підвищилася їхня кваліфікація, розширився фронт досліджень у галузі спілкування. За останні десятиріччя було зроблено помітний крок уперед у його науковому осмисленні, а також проведені дослідження, які допомогли вченим поглибити наукове розуміння феномена спілкування загалом і різних його аспектів зокрема. Спілкування розглядається як система, а отже, його вивчення має системний характер. Можна виокремити два напрями його вивчення: теоретичні дослідження спілкування; практичне навчання формам і методам підвищення рівня культури спілкування [8, с. 19].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема спілкування багатогранна. Вчені вивчали питання спілкування як обмін думками, почуттями, переживаннями (Л. Виготський, С. Рубінштейн); досліджували спілкування як один із різновидів людської діяльності (Б. Ананьєв, І. Кон, О. Леонтьєв); розглядали важливість комунікативно-мовленнєвого розвитку в процесі становлення особистості й індивідуальності дитини (Г. Андреева, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Дятленко, Г. Капсель, О. Кононко, С. Корницька, К. Крутій, В. Кузьменко, Т. Піроженко, Ю. Приходько, Т. Репіна, А. Рузська).

Водночас досить актуальною залишається проблема формування особистості дошкільника, яку досліджували провідні психологи Л. Божович, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв та інші. До того ж не можна не звернути увагу на вивчення питання ролі спілкування в особистісному становленні дошкільника, яке вивчали О. Кононко, В. Кузьменко, М. Лісіна, А. Рузська, Є. Суботський. На сучасному етапі розвитку суспільства не залишилася поза увагою вчених проблема впливу однолітків і дорослих на формування особистості дитини дошкільного віку, яку досліджували Т. Дуткевич, С. Михальська, Р. Павелків.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття особливостей спілкування дітей

дошкільного віку з дорослими/однолітками та його значення в процесі формування їхньої особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільне дитинство – важливий період психічного розвитку. Вік початкового фактичного утворення особистості, за словами О. Леонтєва. У дитини інтенсивно формуються психічні функції, складні види діяльності (гра, спілкування з дорослими й однолітками), виникають ієрархія мотивів і потреб, самооцінка, вольова регуляція та моральні форми поведінки. Найважливішим чинником психічного розвитку дошкільника є його спілкування – спочатку з дорослими, а згодом і з однолітками й іншими дітьми. Поза спілкуванням неможливий розвиток у дитини специфічно людських психічних функцій, її особистісне становлення. Як зазначав Л. Виготський, «будь-яка вища психічна функція з'являється на сцені двічі: вперше як діяльність колективна, соціальна діяльність, тобто функція інтерпсихічна, вдруге як діяльність індивідуальна, як внутрішній спосіб мислення дитини, як функція інтрапсихічна» [5, с. 79].

Зважаючи на специфіку означеної проблеми, вважаємо за необхідне розглянути сутнісний зміст поняття «спілкування» у словникових джерелах.

Так, у словнику-довіднику «Дошкільна освіта» спілкування розглядається як «взаємодія суб'єктів, у процесі якої відбувається обмін інформацією, досвідом, навичками, уміннями, а також результатами діяльності; необхідна умова формування та розвитку особистості, а також володіння мовою» [4, с. 249].

У «Психологічному словнику-довіднику» зазначено, що «спілкування – взаємодія суб'єктів, в якій відбувається обмін пізнавальною та емоційною інформацією, досвідом, знаннями і вміннями, а також діяльністю та її результатами. Спілкування є необхідною умовою розвитку і формування особистості та групи» [10, с. 175]. В «Українському педагогічному словнику» спілкування трактоване як «складна взаємодія людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також задовольняються потреби особистості в підтримці, солідарності, співчутті, дружбі, належності тощо» [3, с. 317].

Спілкування є обов'язковою частиною життя людини. У спілкуванні як у процесі послідовних взаємозорієнтованих у часі і просторі дій, реакцій та поведінкових актів ми здійснюємо обмін знаннями, досвідом, передаємо один одному різноманітну інформацію, досягаємо порозуміння, єдності

в ставленні до фактів, подій та ідей, а також єдності в нашому сприйнятті інших людей і самих себе. За словами Н. Ерастова, спілкування в будь-яких умовах є досягненням дечого спільного. Спілкування є однією з найважливіших категорій психологічної науки. Проблематика спілкування посідає важливе місце в загальній психології та психології особистості. Явище спілкування є центральним і для соціальної психології, тому що воно дає початок таким феноменам, як спілкування й розуміння людиною одна одної, лідерство та згуртованість, конфліктність. У повсякденному житті кожен має те чи інше уявлення про зміст слова «спілкування» [2].

Важливим в аспекті вивчення питання спілкування є думка О. Смука, яка зазначала, що спілкування й особистість можуть розглядатися стосовно одне до одного і як чинники взаємовпливу. У такому разі дослідниця розглядала спілкування як чинник життєдіяльності особистості і, навпаки, особистість як чинник спілкування. Функції спілкування як чинника особистості надзвичайно різноманітні. Передусім спілкування є глибокою потребою особистості, а отже, умовою і засобом її задоволення. За межами спілкування не можуть бути задоволені такі потреби особистості, які пов'язані з її потягом до самореалізації, самовираження і самоствердження. Спілкування – це спосіб і умова соціального розвитку особистості і її ефективного функціонування. Спілкування стає ніби «наскрізним механізмом» зміни провідної діяльності в дітей, реалізації потенційних можливостей і розвитку всієї психічної сфери дитини. Спілкування суттєво впливає на розвиток всіх психічних процесів і станів: покращує засвоєння і відтворення інформації, підвищує активність мислення. А отже, спілкування – необхідна умова формування кожної особистості [11].

Варто зазначити, що розвиток особистості дитини, уявлення про своє «Я», ступінь її впевненості (невпевненості) в собі, емоційне благополуччя загалом визначаються значною мірою складною системою взаємодії окремих підсистем її особистісного мікросередовища («дитина – дорослий», «дитина – дитина»). Специфічні людські властивості, особистісні якості формуються лише в процесі взаємодії дитини із середовищем, у процесі її власної активної діяльності. У дошкільні роки дитина опановує нові, досить складні види діяльності (гра, продуктивні види діяльності), вступаючи в нові форми спілкування з дорослими. На новий щабель піднімаються відносини з оточенням, насамперед – з дорослими. Все це має принципове значення для тих

якісних змін у психічному розвитку дитини, які відбуваються в дошкільному віці, а отже, і для формування її особистості [7].

Окрім того, спілкування є найважливішим чинником психічного розвитку дитини, адже без спілкування неможливий розвиток психічних функцій, та й взагалі неможливе особистісне становлення дітей. Розвиток спілкування дітей у дошкільному віці М. Лісіна розглядає як зміну якісно своєрідних цілісних утворень, що є складниками генетичного рівня комунікативності, які є формами спілкування. Упродовж дошкільного дитинства дитина опановує такі форми спілкування з дорослими, як ситуативно-особистісне, ситуативно-ділове, позаситуативно-пізнавальне і позаситуативно-особистісне [9].

Розглянемо послідовно кожну з форм спілкування дитини з дорослими, які безпосередньо впливають на формування її особистості.

Ситуативно-особистісна форма спілкування виникає на другому місяці, коли в немовляти завершується становлення потреби в спілкуванні. Її змістом є прагнення до доброзичливої уваги. Мотив спілкування – особистісний. У цьому віці спілкування є провідною діяльністю дитини. Орієнтовно із 6 місяців зміст потреби в спілкуванні поповнюється новим компонентом – потребою в співробітництві. На перший план виступають ділові мотиви, а дорослий розглядається малюком як помічник, учасник і організатор спільних дій. Спілкування здійснюється за допомогою експресивно-мімічних засобів, предметних дій, перших слів, ситуативного мовлення. Ці характеристики свідчать про розвиток ситуативно-ділової форми спілкування, яка зберігається до трьох років. У молодшому дошкільному віці виникає позаситуативно-пізнавальна форма спілкування. З першими дитячими запитаннями «Чому?», «Для чого?» пов'язується виникнення потреби в повазі. Провідним стає пізнавальний мотив, а дорослий виступає у новій якості – як ерудит, здатний відповісти дитині на будь-які її запитання і водночас оцінити її розумові зусилля. Основним комунікативним засобом є мовлення, яке забезпечує позаситуативність спілкування і дає можливість отримувати й передавати необхідну інформацію. Наприкінці дошкільного віку виникає вища форма спілкування дитини з дорослим – позаситуативно-особистісна. Формування нового змісту потреби – у взаєморозумінні й співпереживанні, пов'язано з подальшим розвитком дитини, змінами в її життєвій позиції. Дитина зосереджується на соціальному оточенні, світ

людських проблем починає приваблювати її більше, ніж навколишній світ. Провідним мотивом спілкування стає особистісний [1, с. 82–83].

Отже, у процесі спілкування дітей із дорослими змінюються і форми спілкування з ними, які відрізняються між собою за місцем спілкування в життєдіяльності дитини, за змістом комунікативної потреби, різняться мотивами та засобами спілкування, мають різне значення в психічному й особистісному розвитку дитини. Водночас формується і особистість дитини, відбуваються якісні зміни в її розвитку.

Дитина в процесі спілкування з дорослими починає досліджувати та розуміти навколишній світ, усвідомлює своє місце в ньому, розвиваються почуття волі. С. Михальська зазначала: «Основний вплив дорослих на розвиток особистості дитини полягає в організації засвоєння нею моральних норм, що регулюють поведінку людей у суспільстві. Найсильніше на дитину впливає поведінка близьких їй людей. Вона наслідує їх, переймає їхні манери, запозичує в них спосіб оцінювання людей, подій, речей. Однак цей вплив не обмежується близькими людьми. Дитина дошкільного віку знайомиться із життям дорослих людей, спостерігаючи за тим, як вони працюють, слухаючи розповіді, казки, переглядаючи фільми тощо. Для неї зразковою є поведінка людей, яких поважають, про кого схвально говорять, авторитетних однолітків, персонажів казок, мультфільмів та ін. Вирішальними в освоєнні зразків поведінки є оцінки, які дають дорослим, дітям, персонажам казок, фільмів, розповідям людей, думка яких для дитини найавторитетніша. Дорослі відіграють провідну роль у розвитку особистості дитини, навчають дитину правил поведінки, які організують її в повсякденних справах, налаштовують на позитивні вчинки. Пред'являючи вимоги, оцінюючи вчинки, вони вимагають від дітей виконання правил. Поступово малюки починають самостійно оцінювати свої вчинки на основі власних уявлень про те, якої поведінки чекають від них дорослі і ровесники» [7].

Поряд із взаєминами дітей та дорослих важливе місце посідають стосунки та спілкування з однолітками. Таке спілкування характеризується більшою емоційністю, воно більш розкуте та сповнене фантазії, супроводжується різноманітними висловлюваннями, вигуками і сміхом. Різниця спілкування дитини з ровесниками полягає у відсутності правил, певних норм чи способів поведінки, які притаманні спілкуванню з дорослими.

Необхідно підкреслити, що спілкування з дорослим є вирішальним, але недостатнім чинником повноцінного, гармонійного розвитку особистості дошкільника. Тоді як спілкування з однолітками є необхідною умовою формування готовності до навчання в школі [5, с. 90]. На думку Т. Дуткевич, «взаємостосунки дитини з однолітками значно відрізняються за своїми функціями, змістом, енергетикою від спілкування дитини з дорослими, а внесок спілкування і спільної діяльності з ровесником у розвиток дошкільника найбільш помітний в етичній, пізнавальній сферах особистості, у розвитку самосвідомості, творчих здібностей, здатності до співпраці» [5, с. 90].

Взаємодія дитини з однолітками – це не тільки чудова можливість спільно пізнавати навколишній світ, але і можливість спілкування з дітьми свого віку, можливість спілкування із хлопчиками і дівчатами. Діти дошкільного віку активно цікавляться один одним, у них з'являється виражена потреба в спілкуванні з однолітками. Потреба в спілкуванні розвивається на основі спільної діяльності дітей в іграх, під час виконання трудових доручень тощо [12, с. 326]. Вплив групи однолітків на розвиток особистості дитини полягає насамперед у тому, що саме в умовах спілкування з однолітками дитина постійно стикається з необхідністю застосовувати на практиці засвоєні норми поведінки стосовно інших людей, пристосовувати ці норми і правила до різноманітних конкретних ситуацій. У спільній діяльності дітей безупинно виникають ситуації, що вимагають узгодження дій, прояву доброзичливого ставлення до однолітків, уміння відмовитися від особистих бажань заради досягнення загальної мети. Діти далеко не завжди знаходять правильний вихід із цих ситуацій. Нерідко між ними виникають конфлікти, коли кожний відстоює свої права, нехтуючи правами однолітків, виникає загострення протиріч і криза в стосунках. Втручаючися в конфлікти, улагоджуючи їх, вихователь вчить дітей усвідомленому дотриманню норм поведінки [12, с. 326].

Контакти з однолітками обумовлені розвитком комунікативних мотивів. За даними А. Рузької, у дітей другого – третього років життя провідним є особистісно-діловий (емоційна розрядка) мотив спілкування, у три – чотири роки – діловий мотив. Діти найчіткіше сприймають практичні вміння ровесника, оскільки їх більше цікавить сам процес спільної дії, ніж її результат. У чотири – п'ять років провідними є діловий і особистісний мотиви. У п'ять – сім років – діловий, особистісний і пізнавальний. Дослідження, здійснені у сфері

спілкування дітей дошкільного віку з однолітками, дозволяють виокремити такі параметри спілкування: зміст потреби дитини в спілкуванні з ровесниками, провідні мотиви спілкування, чутливість до впливів партнера, здібність до різноманітних контактів [1, с. 85].

Отже, формування особистості дитини упродовж дошкільного дитинства є соціальним процесом. Безперечно, вагомим чинником у ньому є спілкування дітей з оточуючими – дорослими й однолітками. Це правомірно, оскільки в процесі спілкування у дитини формується свідомість, самосвідомість, виникає Я-образ. Зважаючи на це, варто наголосити на великому значенні спілкування в розвитку моральних якостей, ціннісних орієнтирів і становленні основ особистості дитини в сучасному світі, який переповнений різноманітними технологіями.

Висновки із проведеного дослідження. Здійснений теоретичний аналіз питання значення та ролі спілкування у формуванні особистості дитини дошкільного віку дозволяє стверджувати, що спілкування є вагомим та невід'ємною умовою формування особистості дитини. А отже, спілкування є багатограним процесом, завдяки якому дитина соціалізується, пізнає навколишній світ та визначає себе в ньому, контактує з оточенням, водночас здобуває соціальний досвід, розвивається й утверджується як особистість.

Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів проблеми ролі та значення спілкування дошкільників у формуванні їхньої особистості. Подальшого розроблення потребує питання визначення особливостей спілкування з дітьми з урахуванням їхньої статевої приналежності, що становить перспективу подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богущ А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика. Запоріжжя: Просвіта, 2008. 230 с.
2. Войчук О. Спілкування дорослого і дитини дошкільного віку з порушенням психологічного розвитку. Вісник Запорізького національного університету. 2008. № 1. С. 62–65. URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/ped_2008_1/2008-26-06/voychuka.pdf.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
4. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упорядн.: К. Крутий, О. Фунтікова. Запоріжжя: ЛІПС, 2010. 324 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
6. Кайдалова Л. Психологія спілкування: навчальний посібник. Х.: НФаУ, 2011. 132 с.

7. Михальська С. Вплив сім'ї на формування особистості дитини. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Психологічні науки». 2014. Вип. 121(2). С. 22–28. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=414.

8. Олійник О. Ділове спілкування: навчальний посібник. Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2009. 380 с.

9. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 373 с.

10. Приходько Ю., Юрченко В. Психологічний словник-довідник: навч. посібник. 3-тє вид. К.: Каравела, 2016. 320 с.

11. Смуk О. Вплив спілкування на формування особистості, на розвиток її внутрішнього,

суб'єктивного світу, на розширення і збагачення соціального і психологічного досвіду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2012. Вип. 25. С. 183–188. URL: file:///C:/Users/HomePC/Downloads/Nvuuped_2012_25_62.pdf.

12. Шайда Н., Шайда О. Криза міжособистісних стосунків та її вплив на особливості розвитку самооцінки дітей. Проблеми екстремальної і кризової психології: збірник наукових трудов. НУЦЗ України. 2016. С. 325–333. URL: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol1/33.pdf>.

УДК 159.922

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЯК ФАКТОРА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРУЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Кравчук С.Л., к. психол. н., доцент,
старший науковий співробітник

*Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України*

У статті представлено теоретико-емпіричний аналіз аспектів проблеми особливостей психологічної пружності та життєстійкості особистості. Емпірично визначено психологічні особливості життєстійкості особистості юнацького віку.

Ключові слова: *особистість, психологічна пружність, життєстійкість, юнацький вік, воєнний конфлікт.*

В статье представлен теоретико-эмпирический анализ аспектов проблемы особенностей психологической упругости и жизнестойкости личности. Эмпирически определены психологические особенности жизнестойкости личности юношеского возраста.

Ключевые слова: *личность, психологическая упругость, жизнестойкость, юношеский возраст, военный конфликт.*

Kravchuk S.L. THE PECULIARITIES OF HARDINESS AS FACTOR OF PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF PERSONALITY IN YOUTHFUL AGE IN THE CONDITIONS OF MILITARY CONFLICT

The theoretic-empiric analyses of aspects of problem of peculiarities of psychological resilience and hardiness of personality is presented in the article. The psychological peculiarities of hardiness of personality in youthful age are defined empirically.

Key words: *personality, psychological resilience, hardiness, youthful age, military conflict.*

Постановка проблеми. Проблема дослідження особливостей зв'язку психологічної пружності та життєстійкості особистості є актуальною та значущою у зв'язку із продовженням війни на сході України та негативними наслідками воєнного конфлікту.

Психологічна пружність дає можливість особистості позитивно адаптуватися до несприятливих наслідків важких життєвих і надзвичайних ситуацій, може захистити від розвитку травматичного стресу та психопатології, зокрема депресивних симптомів. Ключовим є питання: чому деякі люди

здатні протистояти труднощам, негараздам, стресовим умовам чи навіть досягають успіхів, незважаючи на тиск, який вони зазнають у своєму житті?

Особливо актуальним є дослідження психологічної пружності та життєстійкості особистості у зв'язку з воєнним конфліктом на сході України, який призвів до руйнування суспільного порядку, соціальної структури громад, втрати контактів із близькими людьми. Згаданий воєнний конфлікт призвів до стресів, спричинених страхом за власну безпеку та безпеку близьких,